

ТЕМА 5. ОБОВ'ЯЗКОВЕ ДЕРЖАВНЕ СТРАХУВАННЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ТИМЧАСОВОЮ ВТРАТОЮ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ТА ВИТРАТАМИ, ЗУМОВЛЕНИМИ НАРОДЖЕННЯМ І ПОХОВАННЯМ

- 1. Право громадян на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням*
- 2. Соціальні допомоги та виплати з коштів Фонду соціального страхування у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю*
- 3. Порядок і строки проведення страхових виплат Фондом соціального страхування у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю*

1. Право громадян на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням

Відносини у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та

похованням, регулюються Конституцією України, Кодексом законів про працю України, Законом України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням" та прийнятими відповідно до них іншими нормативно-правовими актами. Матеріальне забезпечення та соціальні послуги є окремим видом загальнообов'язкового державного соціального страхування громадян, що здійснюється Фондом соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності.

Завданням вказаного законодавства є встановлення гарантій щодо захисту прав громадян на отримання матеріального забезпечення та соціальних послуг у разі тимчасової непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї), вагітності та пологів, народження дитини, необхідності догляду за малолітньою дитиною, смерті громадянина або члена його сім'ї. Впровадження загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, сприяло тому, що у 2001 році значно зменшилась заборгованість з виплати допомоги з тимчасової непрацездатності та практично погашена заборгованість минулих років з виплат у сільській місцевості; підвищився розмір допомоги у разі народження дитини, догляду за нею до досягнення трирічного віку та на поховання; виділено 777 тис. путівок застрахованим особам та членам їхніх сімей на санаторно-курортне лікування та оздоровлення [6].

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування передбачає матеріальне забезпечення громадян у зв'язку з втратою ними заробітної плати (доходу) внаслідок тимчасової втрати працездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї), вагітності та пологів, догляду за малолітньою дитиною, часткову компенсацію витрат, пов'язаних із народженням дитини, смертю застрахованої особи або членів її сім'ї, а також надання соціальних послуг за рахунок бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, що формується шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також за рахунок інших джерел, передбачених Законом України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням"

Право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, мають [2, ст. 4]:

- застраховані громадяни України;
- іноземці;
- особи без громадянства та члени їх сімей, які проживають в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України;
- особи, які не підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Це право виникає з настанням страхового випадку в період роботи (включаючи і час

випробування та день звільнення).

Суб'єктами даного виду страхування є:

- застрахована особа;
- страхувальник;
- страховик.

Застрахована особа — це найманий працівник, а також інші особи (громадяни України, іноземці, особи без громадянства та члени їх сімей, які проживають в Україні, якщо інше не передбачено міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України), на користь яких здійснюється загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням.

Представниками застрахованих осіб є профспілки або їх об'єднання чи інші уповноважені найманими працівниками органи (представники).

Загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, підлягають [2, ст. 6]:

- особи, які працюють на умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності та господарювання або у фізичних осіб, у тому числі в іноземних дипломатичних та консульських установах, інших представництвах нерезидентів, а також обрані на виборні посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та в інших органах;

- члени колективних підприємств, сільськогосподарських та інших виробничих кооперативів;

- громадяни України, які працюють за межами території України і не застраховані в системі соціального страхування країни, в якій вони перебувають, мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності відповідно до чинного законодавства, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

- особи, які забезпечують себе роботою самостійно (особи, які займаються підприємницькою, адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов'язаною з одержанням доходу безпосередньо від цієї діяльності, в тому числі члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), мають право на матеріальне забезпечення та соціальні послуги за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності відповідно до законодавства.

Особам, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, видається свідоцтво про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, яке є єдиним для всіх видів страхування.

Період (сума періодів), протягом якого особа підлягає загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, і сплачує або за неї сплачуються страхові внески до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності в порядку, встановленому законодавством, називається страховим стажем.

До страхового стажу зараховуються періоди:

- тимчасової втрати працездатності;
- перебування у відпустці у зв'язку з вагітністю та пологами;
- час перебування застрахованої особи у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;
- періоди одержання виплат за окремими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування, крім пенсій усіх видів;
- загальний трудовий стаж особи до набрання чинності Законом "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням" в порядку та на умовах, передбачених законодавством, яке діяло раніше.

Застрахованим особам забезпечені рівні умови надання допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, по вагітності та пологах, у зв'язку з народженням дитини, доглядом за дитиною до досягнення нею трирічного віку та на поховання, незалежно від виду діяльності, форми власності та господарювання.

Відповідно до Закону другим суб'єктом соціального страхування є страхувальник. Страхувальниками є:

а) роботодавці — власники підприємств, установ, організацій або уповноважені ними органи незалежно від форм власності, виду діяльності, господарювання; фізичні особи, які використовують працю найманих працівників (у тому числі іноземців, які на законних підставах працюють за наймом в Україні); власники розташованих в Україні іноземних підприємств, установ, організацій (у тому числі міжнародних), філії та представництва, які використовують працю найманих працівників, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

б) громадяни України, які працюють за межами території України і не застраховані в системі соціального страхування країни, в якій вони перебувають, які сплачують страхові внески до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності відповідно до чинного законодавства;

в) особи, які забезпечують себе роботою самостійно (особи, які займаються підприємницькою, адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов'язаною з одержанням доходу безпосередньо від цієї діяльності, в тому числі члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), які сплачують страхові внески до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності відповідно до чинного законодавства.

Третім суб'єктом є страховик — Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності. Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності є органом, який здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, провадить збір і акумуляцію страхових внесків та інших коштів, призначених для фінансування матеріального забезпечення та соціальних послуг та забезпечує їх надання, а також здійснює контроль за використанням цих коштів. Фонд належить до цільових позабюджетних страхових фондів. Усі застраховані особи є членами цього Фонду, який є некомерційною самоврядною організацією.

Джерелами формування коштів загальнообов'язкового державного соціального

страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, є [2, ст.19]:

1) страхові внески страхувальників-роботодавців і застрахованих осіб, що сплачуються на умовах і в порядку, передбачених законодавством (80 % загальної суми надходжень — від юридичних осіб, 15—17 % загальної суми надходжень — від фізичних осіб) [8, с. 4];

2) суми не прийнятих до зарахування витрат страхувальника за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, пені, штрафів та інших фінансових санкцій, застосованих до страхувальників та посадових осіб відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням" та інших актів законодавства;

3) благодійні внески підприємств, установ, організацій та фізичних осіб;

4) асигнування із Державного бюджету України;

5) прибуток, одержаний від тимчасово вільних коштів Фонду, в тому числі резерву страхових коштів Фонду, на депозитному рахунку;

6) інші надходження відповідно до законодавства.

Кошти загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, не включаються до Державного бюджету України, не підлягають вилученню та використовуються тільки за цільовим призначенням. У разі їх невикористання в поточному році вони переходять на наступний фінансовий рік.

---

2. Соціальні допомоги та виплати з коштів Фонду соціального страхування у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю

Кошти загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, спрямовуються на:

- 1) виплату застрахованим особам допомоги по тимчасовій непрацездатності, вагітності та пологах, при народженні дитини та по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, на поховання;
- 2) фінансування санаторно-курортного лікування та оздоровлення застрахованих осіб і членів їх сімей;
- 3) утворення резерву страхових коштів у розрахунку на місяць для фінансування матеріального забезпечення застрахованих осіб;
- 4) забезпечення поточної діяльності та утримання органів Фонду, розвиток його матеріально-технічної бази.

Розмір страхових внесків [2, ст. 21] на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, щорічно за поданням Кабінету Міністрів України встановлюється Верховною Радою України відповідно для роботодавців і застрахованих осіб у відсотках:

- 1) для роботодавців — до сум фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, що підлягають обкладенню прибутковим податком з громадян;
- 2) для найманих працівників — до сум оплати праці, які включають основну та додаткову заробітну плату, а також інші заохочувальні та компенсаційні виплати, у тому числі в натуральній формі, які підлягають оподаткуванню прибутковим податком з громадян;
- 3) для застрахованих осіб, які забезпечують себе роботою самостійно — до сум оподаткованого доходу (прибутку).

Страхові внески нараховуються в межах граничної суми заробітної плати (доходу), що встановлюється Кабінетом Міністрів України та є розрахунковою величиною при обчисленні допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю (включаючи догляд за хворою дитиною), вагітності та пологах.

Платниками страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, є страхувальники та застраховані особи [2, ст. 22].

Страхувальники — юридичні та фізичні особи набувають статусу платників страхових внесків до Фонду з дня їх реєстрації у виконавчих дирекціях відділень Фонду.

У разі ліквідації (реорганізації) юридичної особи страхувальник зобов'язаний провести повний розрахунок щодо сплати страхових внесків до Фонду по день ліквідації (реорганізації) та звернутися за місцем його реєстрації як платника страхових внесків для зняття з обліку [2, ст. 23]. Страхувальник-роботодавець несе відповідальність за ухилення від реєстрації як платника страхових внесків, несвоєчасність сплати та неповну сплату страхових внесків, у тому числі страхових внесків, що сплачують застраховані особи через рахунки роботодавців, а також за порушення порядку використання страхових коштів [2, ст. 30].

У разі несвоєчасної сплати страхових внесків страхувальником, у тому числі через ухилення від реєстрації як платника страхових внесків, або неповної їх сплати

страхувальник сплачує суму донарахованих контролюючим органом страхових внесків (недоїмки), штраф та пеню.

За порушення строку реєстрації страхувальника як платника страхових внесків або несвоечасність сплати страхових внесків на нього накладається штраф у розмірі 50 відсотків суми належних до сплати страхових внесків за весь період, який минув з дня, коли страхувальник повинен був зареєструватися.

За неповну сплату страхових внесків на страхувальника накладається штраф у розмірі прихованої (заниженої) суми заробітної плати, на яку нараховуються страхові внески, а в разі повторного порушення — у триразовому розмірі зазначеної суми.

За порушення порядку витрачання страхових коштів накладається штраф у розмірі 50 відсотків належної до сплати суми страхових внесків.

Пеня обчислюється виходячи з 120 відсотків облікової ставки Національного банку України, що діяла на момент сплати, нарахованої на повну суму недоїмки (без урахування штрафів) за весь її строк.

Не сплачені в строк страхові внески, пеня і штраф стягуються в дохід Фонду із страхувальника у безспірному порядку.

Строк давності в разі стягнення страхових внесків, пені та фінансових санкцій, передбачених за вказані порушення, не застосовується.

Суми коштів, безпідставно стягнені із страхувальника, підлягають поверненню у триденний строк з дня винесення рішення про безпідставність стягнення цих виплат з відшкодуванням судових витрат.

Право застосовування вказаних фінансових санкцій мають керівники виконавчої дирекції Фонду та його відділень, їх заступники.

За загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, надаються такі види матеріального забезпечення та соціальних послуг [2, ст. 34]:

- 1) допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю (включаючи догляд за хворою дитиною);
- 2) допомога по вагітності та пологах;
- 3) допомога при народженні дитини;
- 4) допомога по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;
- 5) допомога на поховання (крім поховання пенсіонерів, безробітних та осіб, які померли від нещасного випадку на виробництві);
- 6) забезпечення оздоровчих заходів (оплата путівок на санаторно-курортне лікування застрахованим особам та членам їх сімей, до дитячих оздоровчих закладів, утримання санаторіїв-профілакторіїв, надання соціальних послуг у позашкільній роботі з дітьми).

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю [2, ст. 35, 37]

Ця допомога надається застрахованій особі у формі матеріального забезпечення, яке повністю або частково компенсує втрату заробітної плати (доходу), у разі настання в неї одного з таких страхових випадків:

- 1) тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві;
- 2) необхідності догляду за хворою дитиною;
- 3) необхідності догляду за хворим членом сім'ї;
- 4) догляду за дитиною віком до трьох років або дитиною-інвалідом віком до 16 років у разі хвороби матері або іншої особи, яка доглядає за цією дитиною;

- 5) карантину, накладеного органами санітарно-епідеміологічної служби;
- 6) тимчасового переведення застрахованої особи відповідно до медичного висновку на легшу, нижчеоплачувану роботу;
- 7) протезування з поміщенням у стаціонар протезно-ортопедичного підприємства;
- 8) санаторно-курортного лікування.

Умови надання допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві, визначаються Законом України "Про розмір внесків на деякі види загальнообов'язкового державного соціального страхування".

Застрахованим особам, які працюють на сезонних і тимчасових роботах, допомога по тимчасовій непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві, надається не більш як за 75 календарних днів протягом календарного року.

У разі настання тимчасової непрацездатності внаслідок захворювання або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві, під час перебування у щорічній (основній чи додатковій) відпустці допомога надається за загальним правилом.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю по догляду за хворою дитиною віком до 14 років виплачується застрахованій особі з першого дня за період, протягом якого дитина за висновком лікаря потребує догляду, але не більш як за 14 календарних днів. В такому ж порядку надається допомога особам, які працюють на сезонних і тимчасових роботах.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю по догляду за хворою дитиною віком до 14 років, якщо вона потребує стаціонарного лікування, виплачується застрахованій особі з першого дня за весь час її перебування в стаціонарі разом з хворою дитиною, незалежно від того на постійній, сезонній чи тимчасовій роботі знаходиться застрахована особа.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю по догляду за хворим членом сім'ї (крім догляду за хворою дитиною віком до 14 років) надається застрахованій особі з першого дня, але не більш як за 3 календарні дні, а у виняткових випадках, з урахуванням тяжкості хвороби члена сім'ї та побутових обставин, — не більш як за 7 календарних днів.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю в разі захворювання матері або іншої особи, яка фактично здійснює догляд за дитиною віком до трьох років або дитиною-інвалідом віком до 16 років, надається застрахованій особі, яка здійснює догляд за дитиною, з першого дня за весь період захворювання в порядку та розмірах, встановлених Законом України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням".

Допомога на догляд за хворою дитиною віком до 14 років, на догляд за хворим членом сім'ї та в разі захворювання матері або іншої особи, яка фактично здійснює догляд за дитиною віком до трьох років або дитиною-інвалідом віком до 16 років, не надається, якщо застрахована особа перебувала у цей час у щорічній (основній чи додатковій) відпустці, додатковій відпустці у зв'язку з навчанням або творчій відпустці.

Якщо тимчасова непрацездатність застрахованої особи викликана карантинном, накладеним органами санітарно-епідеміологічної служби, надається допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю з першого дня за весь час відсутності на роботі з цієї

причини.

У разі тимчасового переведення застрахованої особи відповідно до медичного висновку на легшу, нижчеоплачувану роботу, цій особі надається допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю з першого дня за час такої роботи, але не більш як за два місяці. Ця допомога обчислюється за загальними правилами, але надається в розмірі, який разом із заробітком за тимчасово виконувану роботу не може перевищувати суми повного заробітку до часу переведення.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю в разі здійснення протезування за медичними показаннями в стаціонарі протезно-ортопедичного підприємства надається застрахованій особі з першого дня за весь період перебування в цьому підприємстві з урахуванням часу на проїзд до протезно-ортопедичного підприємства і назад.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю в разі здійснення санаторно-курортного лікування надається застрахованій особі, якщо тривалість щорічної (основної та додаткової) відпустки недостатня для лікування та проїзду до санаторно-курортного закладу і назад.

Застрахованій особі, яка направляється на санаторно-курортне лікування після перенесених захворювань і травм безпосередньо із стаціонару лікувального закладу за рахунок страхових коштів Фонду, допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю надається лише за час проїзду до санаторно-курортного закладу і назад. Якщо таке лікування здійснювалося за рахунок власних коштів застрахованої особи або інших джерел, допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю надається за весь період перебування в санаторії з урахуванням часу на проїзд.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю застрахованій особі, яка виховує дитину-інваліда віком до 16 років, надається за весь період санаторно-курортного лікування дитини-інваліда (з урахуванням часу на проїзд до санаторно-курортного закладу і назад) за наявності медичного висновку про необхідність стороннього догляду за нею.

У разі настання тимчасової непрацездатності застрахованої особи у період вирішення спору про незаконність її звільнення з роботи допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю надається за умови поновлення застрахованої особи на роботі з дня винесення такого рішення відповідним органом.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю не надається:

- 1) у разі одержання застрахованою особою травм або її захворювання при вчиненні нею злочину;
- 2) у разі навмисного заподіяння шкоди своєму здоров'ю з метою ухилення від роботи чи інших обов'язків або симуляції хвороби;
- 3) за час перебування під арештом і за час проведення судово-медичної експертизи;
- 4) за час примусового лікування, призначеного за постановою суду;
- 5) у разі тимчасової непрацездатності у зв'язку із захворюванням або травмою, що сталися внаслідок алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння або дій, пов'язаних з таким сп'янінням;
- 6) за період перебування застрахованої особи у відпустці без збереження заробітної плати, творчій відпустці, додатковій відпустці у зв'язку з навчанням.

Застраховані особи, які в період отримання допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю порушують режим, встановлений для них лікарем, або не з'являються без поважних причин у призначений строк на медичний огляд, у тому числі на

лікарсько-консультативну комісію (ЛКК) чи медико-соціальну експертну комісію (МСЕК), втрачають право на цю допомогу з дня допущення порушення на строк, що встановлюється рішенням органу, який призначає допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю.

Розміри допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю виплачується застрахованим особам залежно від страхового стажу в таких розмірах [2, ст. 37]:

- 60 відсотків середньої заробітної плати (доходу) — застрахованим особам, які мають страховий стаж до п'яти років;
- 80 відсотків середньої заробітної плати (доходу) — застрахованим особам, які мають страховий стаж від п'яти до восьми років;
- 100 відсотків середньої заробітної плати (доходу):
  - застрахованим особам, які мають страховий стаж понад вісім років;
  - застрахованим особам, віднесеним до 1—4 категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи;
  - одному з батьків або особі, що їх замінює та доглядає хвору дитину віком до 14 років, яка потерпіла від Чорнобильської катастрофи;
  - ветеранам війни та особам, на яких поширюється чинність Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту”.

Отже, допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю надається застрахованим особам залежно від розміру заробітної плати (доходу) і страхового стажу.

Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами [2, ст. 38, 39]

Допомога надається застрахованій особі у формі матеріального забезпечення, яке компенсує втрату заробітної плати (доходу) за період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами.

Допомога по вагітності та пологах застрахованій особі виплачується за весь період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, тривалість якої становить 70 календарних днів до пологів і 56 (у разі ускладнених пологів або народження двох чи більше дітей — 70) календарних днів після пологів. Жінкам, віднесеним до 1—4 категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, допомога у зв'язку з вагітністю та пологами виплачується за 180 календарних днів зазначеної відпустки (90 — до пологів та 90 — після пологів). Розмір зазначеної допомоги обчислюється сумарно та надається застрахованій особі в повному обсязі незалежно від кількості днів відпустки, фактично використаних до пологів.

Допомога по вагітності та пологах виплачується застрахованій особі, яка усиновила дитину протягом двох місяців з дня її народження, зазначеного у свідоцтві про народження, за період з дня усиновлення і до закінчення 56 календарних днів (70 календарних днів у разі одночасного усиновлення двох і більше дітей, 90 календарних днів — для жінок, віднесених до 1—4 категорій осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи).

У разі надання застрахованій особі відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами у період її тимчасової непрацездатності листок непрацездатності у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю закривається і з дня настання цієї відпустки видається інший листок непрацездатності. Кожен із зазначених листків оплачується за відповідними правовими нормами.

У разі надання застрахованій особі відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами у період

простою підприємства, установи, організації не з вини застрахованої особи, щорічної (основної чи додаткової) відпустки, відпустки без збереження заробітної плати, додаткової відпустки у зв'язку з навчанням, творчої відпустки допомога на вагітність та пологи надається з дня виникнення права на відпустку у зв'язку з вагітністю та пологами.

За період відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, що збігається з відпусткою для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, допомога на вагітність та пологи виплачується незалежно від допомоги на догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Допомога у зв'язку з вагітністю та пологами надається застрахованій особі у розмірі 100 відсотків середньої заробітної плати (доходу), обчисленої відповідно до статті 53 Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням", і не залежить від страхового стажу.

Одноразова допомога у разі народження дитини [2, ст. 40, 41]

Застрахованій особі (одному з батьків дитини, усиновителю чи опікуну) при народженні дитини надається одноразова допомога.

Застрахованій особі, яка усиновила дитину або взяла її під опіку, допомога при народженні дитини надається, якщо звернення за її призначенням надійшло не пізніше шести місяців з дня народження дитини.

У разі народження (усиновлення, встановлення опіки) двох і більше дітей допомога надається на кожну дитину.

У разі народження мертвої дитини допомога при народженні дитини не надається.

Допомога при народженні дитини надається застрахованій особі (одному з батьків дитини, усиновителю чи опікуну) у розмірі, що встановлюється правлінням Фонду, але не менше розміру прожиткового мінімуму, встановленого Законом.

Допомога на догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку [2, ст. 42—44]

Право на допомогу на догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку має застрахована особа (один із батьків дитини, усиновитель, бабуся, дідусь, інший родич або опікун), яка фактично здійснює догляд за дитиною.

Зазначена допомога надається застрахованим особам у формі матеріального забезпечення, яке частково компенсує втрату заробітної плати (доходу) у період відпустки для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

Допомога надається застрахованій особі у розмірі, що встановлюється правлінням Фонду, але не менше розміру прожиткового мінімуму, встановленого Законом.

Допомога на догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку надається застрахованій особі, яка фактично здійснює догляд за дитиною (батько, мати, дідусь, бабуся чи інші родичі), щомісяця з дня надання відпустки для догляду за дитиною по день її закінчення, але не більш як по день досягнення дитиною трирічного віку включно.

Усиновителям та опікунам допомога на догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку надається не раніше дня прийняття рішення про усиновлення або встановлення опіки.

Допомога на поховання [2, ст. 45, 46]

Даний вид допомоги надається у разі смерті застрахованої особи, а також членів сім'ї, які перебували на її утриманні:

1) дружини (чоловіка);

2) дітей, братів, сестер та онуків, які не досягли 18 років або старших цього віку, якщо вони стали інвалідами до 18 років (братів, сестер та онуків — за умови, що вони не мають працездатних батьків), а студентів та учнів середніх професійно-технічних та вищих навчальних закладів з денною формою навчання — до 23 років;

3) батька, матері;

4) дідуся та бабусі за прямою лінією спорідненості.

Не вважаються такими, що перебували на утриманні застрахованої особи, члени сім'ї, які мали самостійні джерела засобів для існування (одержували заробітну плату, пенсію тощо).

Допомога надається застрахованій особі, члену її сім'ї або іншим юридичним чи фізичним особам, які здійснили поховання.

Допомога на поховання застрахованої особи або особи, яка перебувала на її утриманні, надається в розмірі, що встановлюється правлінням Фонду, але не менше розміру прожиткового мінімуму, встановленого законом.

Допомога на санітарно-курортне лікування

Для забезпечення відновлення здоров'я застрахована особа та члени її сім'ї мають право на отримання санаторно-курортного лікування, оздоровлення в спеціалізованих оздоровчих закладах (у тому числі дитячих) у межах асигнувань, установлених бюджетом Фонду на зазначені цілі, та в порядку і на умовах, визначених правлінням Фонду [2, ст. ст. 47, 48].

Надання послуг застрахованим особам, пов'язаних із санаторно-курортним лікуванням, здійснюється за наявності медичних показань.

За рахунок коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, у межах асигнувань, що визначаються щорічно при затвердженні бюджету Фонду на наступний фінансовий рік, здійснюється часткове фінансування санаторіїв-профілакторіїв підприємств, установ та організацій, утримання дитячо-юнацьких спортивних шкіл, дитячих оздоровчих таборів і позашкільного обслуговування в порядку, визначеному правлінням Фонду.

3. Порядок і строки проведення страхових виплат Фондом соціального страхування у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю

Матеріальне забезпечення та соціальні послуги за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, застрахованим особам, які працюють на умовах трудового договору (контракту) на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності та господарювання або у фізичних осіб, у тому числі в іноземних дипломатичних та консульських установах, інших представництвах нерезидентів, а також обрані на виборні посади в органах державної влади, органах місцевого самоврядування та в інших органах, призначаються та надаються за основним місцем роботи за рахунок сплачених застрахованими особами страхових внесків.

У разі ліквідації (реорганізації) підприємства, установи, організації матеріальне забезпечення за страховими випадками, які настали до їх ліквідації (реорганізації), виплачується застрахованим особам їх правонаступником, а в разі відсутності правонаступника — виконавчою дирекцією відділення Фонду за місцем реєстрації ліквідованого підприємства, установи, організації як страхувальника.

Застрахованим особам, членам колективних підприємств, сільськогосподарських та інших виробничих кооперативів; громадянам України, які працюють за межами території України і не застраховані в системі соціального страхування країни, в якій вони перебувають, мають право на матеріальне забезпечення та соціальні за умови сплати страхових внесків до Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності відповідно до чинного законодавства, якщо інше не передбачено міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; особам, які забезпечують себе роботою самостійно (особи, які займаються підприємницькою, адвокатською, нотаріальною, творчою та іншою діяльністю, пов'язаною з одержанням доходу безпосередньо від цієї діяльності, в тому числі члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), призначення та виплата матеріального забезпечення, а також надання соціальних послуг за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, здійснюються виконавчою дирекцією відділення Фонду за місцем реєстрації їх як страхувальників [2, ст. 50].

Рішення про призначення матеріального забезпечення та надання соціальних послуг приймається комісією (уповноваженим) із соціального страхування, що створюється (обирається) на підприємстві, в установі, організації, до складу якої входять представники адміністрації підприємства, установи, організації та застрахованих осіб (виборних органів первинної профспілкової організації (профспілкового представника) або інших органів, які представляють інтереси застрахованих осіб).

Комісія (уповноважений) із соціального страхування здійснює контроль за правильним нарахуванням і своєчасною виплатою матеріального забезпечення, приймає рішення про відмову в його призначенні, про припинення виплати матеріального забезпечення (повністю або частково), розглядає підставу і правильність видачі листків непрацездатності та інших документів, які є підставою для надання матеріального забезпечення та соціальних послуг.

Документи, необхідні для призначення матеріального забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням [2, ст. 51]

Підставою для призначення допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, по вагітності та пологах є виданий у встановленому порядку листок непрацездатності. Порядок і умови видачі, продовження та обліку листків непрацездатності, здійснення контролю за правильністю їх видачі встановлюються спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я за погодженням з Фондом.

Допомога у разі народження дитини призначається застрахованій особі на підставі заяви про виплату допомоги та свідоцтва про народження дитини, виданого органом реєстрації актів громадянського стану.

Підставою для призначення допомоги на догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку є наказ (розпорядження) роботодавця про надання застрахованій особі, яка фактично здійснює догляд за дитиною, відпустки для догляду за дитиною, а для застрахованих осіб, зазначених у частинах другій та третій статті 6 Закону "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням", — розпорядження виконавчої дирекції відділення Фонду за місцем їх реєстрації як страхувальників.

Для усиновителів та опікунів до зазначених вище документів для призначення допомоги у зв'язку з вагітністю та пологами, при народженні дитини, допомоги на догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку додається копія рішення суду про усиновлення чи рішення відповідних органів про встановлення опіки.

Застрахованій особі, яка фактично здійснює догляд за дитиною (батькові дитини, бабусі, дідусеві, іншому родичу), допомога на догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку надається за її заявою та на підставі довідки з місця роботи матері дитини про те, що вона вийшла на роботу до закінчення строку відпустки на догляд за дитиною та виплату їй допомоги на догляд за дитиною припинено (із зазначенням дати).

Допомога на поховання застрахованої особи призначається сім'ї померлого або особі, яка здійснила поховання, на підставі свідоцтва про смерть, виданого органом реєстрації актів громадянського стану.

Допомога на поховання члена сім'ї застрахованої особи призначається застрахованій особі на підставі свідоцтва про смерть, виданого органом реєстрації актів громадянського стану, та довідки з місця проживання про перебування померлого члена сім'ї на утриманні застрахованої особи.

Строки розгляду документів, призначення та виплати матеріального забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням [2, ст.

52]

Документи для призначення допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю через вагітність та пологи, догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку розглядаються не пізніше десяти днів з дня їх надходження.

Повідомлення про відмову в призначенні допомоги із зазначенням причин відмови та порядку оскарження видається або надсилається заявникові не пізніше п'яти днів після винесення відповідного рішення.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю через вагітність та пологи виплачується:

- застрахованим особам, зазначеним у частині першій статті 6 Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням", — у найближчий після дня призначення допомоги строк, установлений для виплати заробітної плати;

- застрахованим особам, зазначеним у частинах другій та третій статті 6 цього Закону, — протягом десяти днів після призначення допомоги.

Допомога на догляд за дитиною до досягнення нею трирічного віку виплачується:

- застрахованим особам, зазначеним у частині першій статті 6 цього Закону, — у строк, установлений для виплати заробітної плати;

- застрахованим особам, зазначеним у частинах другій та третій статті 6 цього Закону, — у дні, встановлені Фондом.

Допомога при народженні дитини та допомога на поховання призначаються і виплачуються не пізніше дня, наступного за днем звернення.

Призначене, але не одержане у зв'язку із смертю застрахованої особи матеріальне забезпечення виплачується членам сім'ї, які проживали разом з нею, або спадкоємцям.

Призначене, але не одержане застрахованою особою своєчасно матеріальне забезпечення виплачується за минулий час без обмеження будь-яким строком у розмірі, встановленому на час настання страхового випадку.

Суми матеріального забезпечення, не одержані з вини органу, що призначає матеріальне забезпечення, виплачуються застрахованій особі за минулий час з дотриманням вимог законодавства про індексацію грошових доходів населення.

Надміру виплачені суми матеріального забезпечення за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, внаслідок зловживань з боку застрахованої особи або членів її сім'ї стягуються з них у судовому порядку.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю виплачується застрахованій особі за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності з шостого дня непрацездатності. Перші п'ять днів оплачуються за рахунок коштів роботодавця, що сприяє посиленню контролю за видачею листків непрацездатності.

Допомога у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю у разі настання інших страхових випадків (необхідності догляду за хворою дитиною віком до 14 років, хворим членом сім'ї, догляду за дитиною віком до 3-х років або дитиною-інвалідом до 16 років у разі хвороби матері або іншої особи, яка доглядає за цією дитиною тощо) виплачується застрахованій особі з першого дня за рахунок коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

Порядок розрахунку середньої заробітної плати (доходу) для обчислення допомоги у

зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, по вагітності та пологах [2, ст. 53]

При обчисленні середньої заробітної плати (доходу) для забезпечення допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, по вагітності та пологах враховуються всі види заробітної плати (доходу) в межах граничної суми місячної заробітної плати (доходу), на яку нараховуються страхові внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням.

Порядок обчислення середньої заробітної плати для надання допомоги у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю, по вагітності та пологах визначається Кабінетом Міністрів України.

До стабілізації економічного становища в Україні розмір виплат, передбачених статтями 41, 43, 46 Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням", визначається Верховною Радою України щороку виходячи з рівня забезпечення прожиткового мінімуму одночасно з встановленням розміру страхових внесків з поступовим наближенням виплат до прожиткового мінімуму.

Література до теми

1. Конституція України // Відомості ВР України. — 1996. — № 30. — С. 141.
2. Закон України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням" від 18 січня 2001 р. № 2240-III // Відомості ВР України. — 2001. — № 14. — С. 71.
3. Закон України "Про розмір внесків на деякі види загальнообов'язкового державного соціального страхування" від 11 січня 2001 р. № 2213-III.
4. Закон України "Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії" від 5 жовтня 2000 р. № 2017-III // Урядовий кур'єр. — 2000. — 7 листопада. — № 206.
5. Стичинський Б. С., Зуб І. В., Ротань В. Г. Науково-практичний коментар до законодавства України про працю. — К., 2000.
6. Загальнообов'язкове соціальне страхування та пенсійне забезпечення (у цифрах і фактах). — К., 2002. — С. 4—9.
7. Боднарук М. І. Соціальне страхування в Україні: правові аспекти становлення та

розвитку. — Чернівці, 2002. — С. 25, 55, 124.

8. Волощук Г. О., Бородюк Н. В. Особливості функціонування державних цільових фондів // Економіка, фінанси, право. — 2003. — № 4. — С. 3—7.